

Индже е между онези, чийто живот можем да определим като предчувствие за промяна. За промяна на големи, на вековни неща. И затова той е вълнувал винаги творците на културата ни, намерил е свое място в националната ни памет.

Разбира се, веднага трябва да се подчертае, че тъкмо от личностно гледище тогава гората е пълна с юнаци, които се извисяват благодарение на преломния характер на епохата. Но при Индже има и един втори момент, който е основен: песните и преданията за Индже, сътвореното от поети и писатели за Индже и най-вече бележитата творба на Й. Йовков – във всичко това се откроява общият мотив, който напомня старите митологични схеми. Става дума за **завръщането на своя**.

Едно културологично пътуване по следите на този мотив би ни донесло любопитни неща – завръща се Одисей, завръща се героят от вълшебните приказки, завръща се Дон Кихот. Индже се завръща при **своя** народ в един момент, когато този народ е застрашен като етнос, когато много от неговите синове и дъщери променят вяра и съзнание. Това са годините на кърджалийството и даалийството, на масови помохамеданчвания, на ежедневното насилие. Да прекрачиш браздата на етничното оцеляване, да преминеш през грехопадението на родоостъпничеството и да се върнеш, като получиш и отмъщението, и прошката – в това е притчата за Индже.

И силата на песенния поплак:

Заплакала е гората,
гората и планината -
все зарад Индже войвода.

И все пак, ако перифразираме Ботев, ще трябва да признаем, че Индже и голяма част от хайдутите след Индже са все още „из пределите на народното предание...“. Те излизат от поетичната тъкан на фолклорната история, носят конкретните страсти на конкретни исторически дейци, но не съдържат все още онази промяна, която зрее в общественото съзнание, в неговите потребности за героична личност. Вероятно първият, който удовлетворява тази потребност, е Хаджи Димитър.